

Moderne importord i språka i Norden

Titel: Journalistens mange engelske kvaler

Forfatter: Alf Skjeseth

Kilde: Moderne importord i språka i Norden I.
Med 'bil' i Norden i 100 år. Ordlaging og tilpassing av utalandske ord,
2003, s. 59-63

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/min/issue/archive>

© Novus forlag 2003

Betingelser for bruk af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Journalistens mange engelske kvaler

Alf Skjeseth

Oslo

Først vil jeg si at det neppe er helt dekkende for mitt bidrag å plassere det under bolken ”fagspråk”. Journalistspråket er i mangt et motstykke til fagspråk. Ofte er det mediens oppgave å formidle eksperters fagspråk til allmennheten, og da trengs våre teknikker for popularisering og forenkling, samtidig som meningsinnholdet bringes korrekt videre. Det er ikke alltid så lett, og journalistene løser ikke alltid oppgaven godt nok.

Sjøl er jeg etterhvert blitt en dreven språklig praktiker, men er ingen akademiker og har dårlig greie på språkteori. Jeg har stort sett glømt grammatikken jeg lærte på skolen for mer enn 30 år sia, men har holdt det gående som skrivende journalist i mer enn 25 år i dagspresse og nyhetsbyrå. I mine jobber har jeg stundom drevet med språkrøkt til husbruk i redaksjonen og regnes som mer enn middels interessert i emnet.

NTB – Norsk Telegrambyrå – er det norske nasjonale nyhetsbyrået, og tilsvarende TT i Sverige, Ritzaus i Danmark og FNB i Finland. Her jobber jeg nå som leder av avdelingen for politikk og økonomi, men har også 6-7 år bak meg som reporter og reportasjesjef i utenriksavdelingen.

NTB er en viktig normdanner for det norske mediespråket, fordi alle ledende medier er våre kunder og vår språkføring blir ofte adoptert og brukt som retningsgivende av andre redaksjoner. Svært ofte blir språklig tvil eller uenighet i en avisredaksjon avgjort ved at NTBs eksempel blir fulgt.

Et nyhetsbyrå er mer enn en avis nødt til å føre en *mainstream* språkpolitikk, for å slå an tonen for dette innlegget. Vi leses og brukes av kunder og publikum med vidt forskjellige språklig nivå, tilbøyeligheter og smak, og må skrive slik at det blir forstått og akseptert av alle. Det fører til at vi reindyrker en effektiv, likefram, men lite dristig sakprosa, iallfall i den generelle nyhetsdekningen som er vårt desidert viktigste virksomhet.

Dette stiller store krav til språklig bevissthet og presisjon hos medarbeiderne, fordi råstoffet til våre artikler i meget stor grad enten er på fremmedspråk – i hovedsak engelsk – eller er preget av en byråkratisk, komplisert, anglisert og ofte nærmest uleselig språkføring. Det er ikke bare engelske byråmeldinger fra Reuters eller AFP som trenger oversettelse og fornorsking – det kan også gjelde pressemeldinger som angivelig skal være på norsk fra næringsliv, forvaltning eller organisasjoner.

Hoveddelen av vår utenriktjeneste bygger på engelskspråklig byråmateriale. Det er her de daglige utfordringene er størst for ikke bare å oversette, men å omdanne en fremmedspråklig tekst til et ledig og presist norsk. Men når det gjelder innleggets tittel – journalistens mange engelske kvaler – så melder disse kvalene seg i alle sjangere og avdelinger.

Vi har i vårt språkhefte advarer mot slavisk oversettelse av engelske ord og uttrykk, både fordi direkte oversettelser ofte blir misvisende og fordi det bidrar til å innføre unødvendige moteord, fremmedord og rene engelske vendinger til vårt bruksspråk.

Eksempler: ”international law” heter Folkeretten på norsk – ikke ”internasjonal lov”. En ”convoy” av militære kjøretøyer er på norsk en kolonne – en konvoi beveger seg til

havs. En del språklige unoter og moteuttrykk skyldes direkte oversettelse fra engelsk – for eksempel det sørgelige uttrykket ”å ende opp med” (*end up with*).

Vårt språkhefte sier:

Rene engelske ord og begreper er det grunn til å være på vakt mot, selv om vi ikke har noe absolutt forbud mot bruk av ord som *joint venture* eller *location*. Forsøk alltid å finne norske ord, eller skriv om setningen så du unngår å få et engelsk preg på teksten.

Personlig mener jeg det ikke finnes noen aktverdig begrunnelse for å tillate et ord som *location* i en norsk nyhetsreportasje, verken i NTB eller andre steder, men det er mange eksempler som er mindre opplagte. Hovedpoenget er uansett parolen: *Forsøk alltid å finne norske ord*.

Hovedintrykket når en leser våre utenriksmeldinger, er at vi i svært liten grad bruker ufordøyde engelskspråklige vendinger. Det aller meste er på et greit, forståelig, men ikke særlig fargerikt norsk. Det mener også språklærere som vi regelmessig leier inn for å skjerpe våre språklige sanser. Men vi kan bli preget av de internasjonale byråenes setningsbygning og formelle, nokså upersonlige språkføring.

Sjøl er jeg en erklært motstander av engelsk jåleri og import av anglismer der det er ”adekvate, relevante synonymer på norsk”, som vi gjerne sier. Men i vår travle hverdag er det lite rom for både fanatisme og puritanisme i bruken av språket.

Det sjarmerende ved språket er at det konstant er i utvikling og har få absolutter og mye smak og skjønn, samme hva fanatikerne måtte mene. Men vi som har språket som arbeidsredskap og kommunikasjonsform overfor publikum, må ha normer og regler, både for at vi skal gjøre oss forstått, og for at budskapet ikke blir tåkelagt av irritasjon over språklig kaos og formspørsmål.

Vi vet alle at lånord og anglismer i fleng forlengst har invadert norsk språk, og det aller meste er kommet for å bli. Det nytter det ikke å jamre eller moralisere over. Mye av det er berikende for språket, annet er tåpelig eller unødvendig eller begge deler. Dette er ofte subjektivt, og også et spørsmål om vanens makt.

Jeg må innrømme at jeg ikke har noen sans for språkeksperternes klarsignal for å fornorske ”service” til ”sørvis”. Men jeg sier mange ganger om dagen at noe er ”ålreit”, sjøl om det saklig sett skrives og uttales *all right*. Det er neppe annen forskjell enn at det ene uttrykket ble fornorsket en generasjon tidligere enn det andre.

Likevel er jeg i motsetning til en del språklige liberalister tilhenger av å bremse og begrense anglifiseringen, ved bare å slippe den fram der det ikke er gode norske alternativer eller kreativiteten ikke er stor nok til å lage gode erstatningsord.

Jeg skal gi noen eksempler på anglifiserte fremmedord eller rene engelske uttrykksformer som vi ikke ønsker å se i NTBs tjeneste – fordi de er unødvendige, kompliserende, jålete eller litt av alt sammen. Det finnes sjølsagt utallige andre eksempler.

Implementere er blitt en sann plage. Hos oss heter det *iverksette* eller *innføre*.

Destinasjon heter hos oss *reisemål* eller *bestemmelsessted*.

Agenda er fortsatt en *kalender* eller en *dagsorden*. Men problemet melder seg f.eks. ved uttrykket ”han hadde en egen agenda” – det har et meningsinnhold der ordet til nød kan erstattes med *dagsorden* eller *strategi*, men det går an å hevde at en nyanse dermed går tapt.

Dedikert er et oppkonstruert motebegrep direkte oversatt fra *dedicated*, og finnes ikke i Bokmålsordoka.

Crew er og blir et *mannskap* eller en *stab*, og til og med enkelte i næringslivet innser at *cashflow* uten videre kan kalles *kontantstrøm*.

Snowboard er tabu hos oss, vi bruker det glimrende ordet *snøbrett*, selv om ungdommer jeg kjenner vrir seg i vånde.

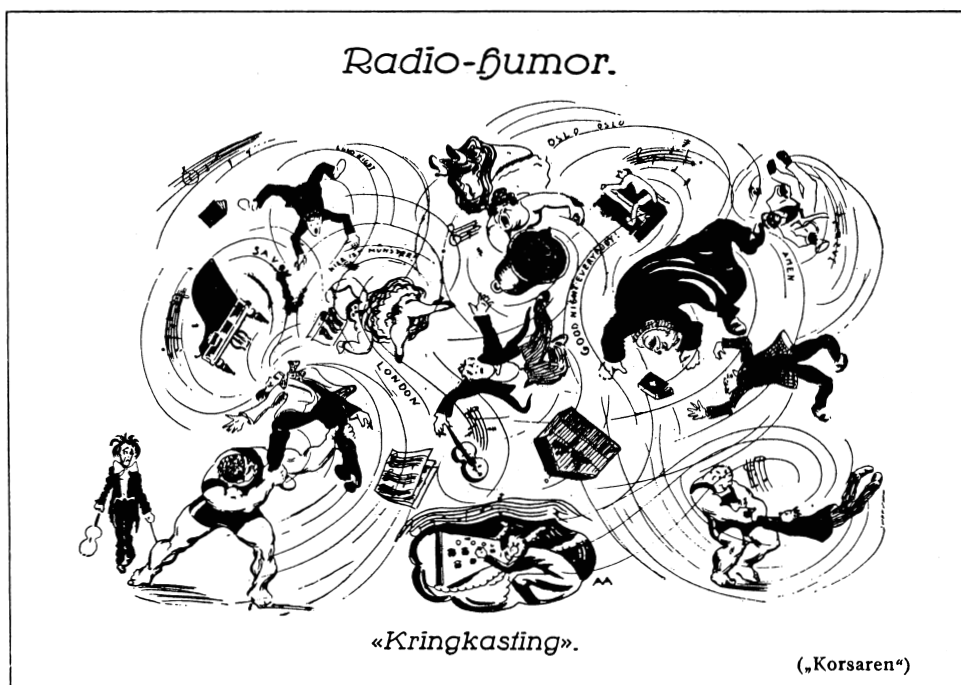
På samme måte er *skateboard* på norsk et *rullebrett*. Men problemet oppstår ved verbet: Jeg har i flere år hatt en *skater* i huset, og har sjøl også forlengst begynt å si at poden er ute og *skater*. Hva ellers? Er han ute og ”bretter”?

Link/linke heter det ikke hos oss, men den er enkel, fordi det norske *lenke* er praktisk talt likt. *Network* og *nettverk* kommer i samme kategori.

Management står vi imot, sjøl om sjefene synes det låter flottene enn *ledelse*.

Backpacker er et fortreffelig ord, men vårt eget *ryggsekkтури* er ikke stort dårligere, og altså vårt eget språk.

Vi lager i for liten grad norske nyord som kan brukes i stedet for engelske importord, sjøl om det forekommer. Dette skyldes delvis mangel på språksans, fantasi, trening eller rett og slett tid til å drive med det. Men like viktig er det at nyord som fører til jubelscener blant språklige Feinsmekere og Besserwissere (utenlandstrykket kommer ikke bare fra engelsk!) eller på Språkrådets seminarer, må brukes med varsomhet i det løpende nyhetspråket, fordi de ofte virker så fremmedartede at de ikke blir forstått, og dermed blir de mer forstyrrende enn nyskapende.

(Frå *Hallo! Hallo!* 1926.)

Jeg har for eksempel sett at Språkrådet foreslår å bruke ordet ”motemolo” i stedet for *catwalk*, noe jeg personlig hadde stor sans for. Men jeg tror at vi ville få flere negative enn positive reaksjoner dersom vi i en sak om en motemesse ga oss til å skrive om modellenes bevegelser på ”motemoloen” – fordi begrepet er helt nytt og ukjent, og det engelske *catwalk* er så grundig innarbeidet hos leserne. Men jeg mener at vi og andre normdannere nok burde gå dristigere og mer bevisst til verks for å rydde vekk engelske uttrykk til fordel for norske nyord, og følge bedre med i den jobben som språkrøktene faktisk gjør på dette feltet.

Men uansett tvil eller uenighet om enkeltteksempler, er det jo forlenget erkjent fra alle hold at et utall fremmedspråklige ord og uttrykk er kommet inn i norsk hverdagspråk for å bli. Det er nok langt flere enn vi tenker over. Er det for eksempel noen som lenger bekymrer seg over at *PC* er en forkortelse for *Personal Computer* eller at *TV* er en forkortelse for *Television*? Vi har jo også norske ord som er i bruk – *datamaskin* og *fjernsyn*. Men etter min mening er det bortkastet tid og energi å for eksempel bekjempe bruk av ordet *PC*. Og *CD* har jo ikke noe godt norsk erstatningsord. ”Album” er for meg noe jeg setter bilder i, og ”plate” assosierer jeg mest med de gamle grammofonplatene – som alt på 60-tallet bare ble hetende *LP (Long Playing)*. Så dette er ikke noe nytt fenomen.

Det samme gjelder jo en mengde innarbeidede ord som *show*, *rushtid*, *shopping*, *stressless* eller *outsider*, og på en rekke fag- og spesialområde, som for eksempel i sportens verden. Ingen tenker vel lenger over at *cupmester* ikke er et norsk begrep. *Offside* eller *curling* har såvidt jeg vet ikke noe norsk parallellord, og personlig har jeg ikke behov for å kalle en *keeper* for ”burvokter”, *corner* for hjørnespark eller *heading* for niking eller stanging. På hedmarksdialekt blir en ”burvokter” i fotball bare kalt en *kjipper*, mens ”bur” er sånt vi har høner eller kanin i. Slik har det vært i alle mine 50 år på jorda.

MC er gått inn i språket som en standard forkortelse for motorsykkel som alle bruker og forstår, sjøl om det etter norske språknormer jo skulle hett *MS*. *Walkman* er et så utmerket ord at forsøkene på å kalle oppfinnelsen *Gange-Rolv* var dømt til å mislykkes. Ord som *kul*, *hip* og *kjip* er forlenget gått inn i dagligtalen, og ikke bare i den yngre generasjon.

Min erfaring er at terskelen for innføring av nye engelske ord og begreper er mye høyere skriftlig enn muntlig. Vi som daglig omgås engelsk terminologi på områder som politikk, økonomi, IT, medier, sport eller kultur, kan ikke unngå å bli påvirket og prega av det. Sjøl er jeg mye mer slepphendt med bruk av engelsk sjargong muntlig enn skriftlig. På jobben bruker noen av oss stadig uttrykk som *by the way*, *street credibility*, *never mind*, *piss off*, *off the record*, *out of the blue*, *you name it*, *shit happens*, *make or break*, *safety first*, *keep smiling* og liknende, men det kunne ikke falle oss inn å skrive det.

Det er også et faktum at engelsk bidrar med mange slags ord og uttrykk som ikke uten videre lar seg fornorske eller oversette. Slike ord er for eksempel *hardliner*, *briefing*, *backbencher*, *timing*, *prime time*, *audition*, *container*, *outsourcing*, *case study*, *catwalk* og *mainstream*. Disse skiller seg fra lista mi over Nei-ord ved at det er manglende eller dårlige norske erstatningsord. Noen av disse ordene er helt gangbare i vår tjeneste – som *container* og *briefing* – andre ikke. Det er nok ikke alltid like stringente begrunnelser for hva som godtas og ikke.

Jeg ser at Språkrådet anbefaler å erstatte uttrykket ”must” ganske enkelt med *må*. Men for meg klirer ikke dette godt, sjøl om ordene betyr nøyaktig det samme. Det er ikke naturlig for meg å si at ”Det er et *må*” å gjøre ditt eller datt, men å si at noe er et *must* gir utvetydige assosiasjoner. Igjen blir det et spørsmål om stil og smak.

Så har vi hele begrepsapparatet knytta til den moderne informasjons- og kommunikasjonsteknologien, som virkelig er et kapittel for seg. Her gjør vi ærlige forsøk på å bremse anglifiseringen, men den tvinger seg jo fram. Terminologien blir en salig blanding av norsk og engelsk.

Som sagt heter en datamaskin *PC* hos oss, men *computer* bruker vi ikke i normalt nyhetsspråk. Vi foretrekker *e-post* framfor *e-mail*, men verbet *å maile* er nok kommet for å bli. Når "bærbar datamaskin" er alternativet, blir det fritt fram for *laptop*. Sjøl nekter jeg å kalle *punktum* for *dot*, men innser at dette mer er en personlig aversjon enn et språkpolitisk standpunkt av stor prinsipiell tyngde. *Harddisk*, *online* og *surfe* er ikke til å unngå, men ord som *screensaver* og *browser* er virkelig unødvendige og det rene dill. Vi snakker mer om *nettet* enn om *weben*, og her er *veven* eksempel på en helt utmerket fornorsking – men hos oss er det nok ikke mange som bruker det. *Chat* kan utvilsomt kalles *nettprat* og *SMS* er en *tekstmelding*, men dette viser også språkets sosiale karakter: Det blir farget av dem som bruker det mest, og det er ungdom, eksperter og de mest interesserte – altså *nerder*...

Som konklusjon etter disse betraktningene vil jeg si at språklig slapphet, fantasiløshet, klisjeer og moteord et hovedproblemer i journalistspråket enten begrepsbruken er heilnorsk eller dominert av importord. "Kvalitetssikre", "kompetanse", "konsept", "fokusere på" og "virkemiddel" er i og for seg gangbare ord, men vekker likevel avsky blant språkbevisste journalister fordi de brukes i tide og utide og uten mål og mening. For mange slike innslag skaper etter min mening dårligere språk enn om det skulle slenge en *audition på catwalken* en gang i blant.